

КИТАЇСТИКА У ВІДДІЛІ СХІДНОЇ АЗІЇ БЕРЛІНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Є. В. Гобова

Незважаючи на те, що відділ Східної Азії включає в себе джерела японською, монгольською, маньчжурською, корейською, тибетською та іншими мовами, перш за все вона представляє інтерес для дослідників Китаю, оскільки формувалася від початку саме як збірка китайських рукописів та книг і продовжувала поповнюватися в подальші роки в основному китайськими джерелами.

Портрет Великого курфюрста Фрідріха Вільгельма I Бранденбурзького (1620-1688) у китайському стилі, з нагоди його 65-ти річчя (Staatsbibliothek zu Berlin – PK: Libri sin. 19-2). Авторство приписується Крістіану Менцелю (1622 – 1701).

Історія колекції бере свій початок з другої половини 17 століття, з Курфюрстської бібліотеки у Кьольні-на-Шпре (Churfürstlichen Bibliothek zu Cölln an der Spree) і на 1683 рік нараховувала 276 одиниць китайських книг. Проте активно поповнюватися вона стала лише з 1810 року, найбільша кількість нових надходжень цього періоду належить до кінця XIX століття із розвитком книгодрукування у далекосхідних країнах. Тоді ж почали з'являтися японські джерела, значно пізніше, в другій половині XX століття, з'явилися суттєві надходження корейською мовою. Згідно з найстарішим каталогом китайських рукописів Вільгельма Шотта (1840 р.) в колекцію входили здебільшого історичні хроніки періоду від династії Тан, класичні конфуціанські тексти та енциклопедії. У 1922 році ця колекція стала основою окремого “Східноазійського відділу”. Станом на 1943 рік колекція нараховувала близько 68 тисяч друкованих видань та 1700 рукописів китайською мовою і більш ніж 5 тисяч одиниць японських джерел.

На кінець Другої світової війни бібліотека зазнала суттєвих втрат – із 70 тисяч книг та рукописів залишилося лише 24 тисячі, які були перевезені до Німецької державної бібліотеки в Східному Берліні і зберігалися в “Орієнтальному відділі” (до 1969 року відділ називався “Відділ Азії та Африки”). Невелика частина колекції була переправ-

---

лена до Марбургу, а звідти – до Державної бібліотеки Пруської культурної спадщини (Західний Берлін). Решта колекції була вивезена до Східної Німеччини, а звідти – до Польщі, Чехії, Радянського Союзу. На сьогодні частина втрачених рукописів знайдена, зокрема майже 20 тисяч одиниць знаходяться в Польщі, де ведеться спільна робота з Ягеллонською бібліотекою (м. Краків) з їх збереження та оцифрування. У Кракові знаходиться частина колекції, що описана у “Пекінському зібранні” Германом Гюлле та частина “старої” та “нової колекції китайських книг” (описані у каталогах Фрідріха Гірта та Германа Гюлле). Крім того, досі продовжуються пошуки втрачених експонатів колекції у східноєвропейських бібліотеках та приватних колекціях.

До 1991 року розвиток та діяльність обох відділень у Східному та Західному Берліні відбувалися по-різному. Відділ Азії та Африки у Східному Берліні здебільшого поповнював фонди за рахунок міжнародного обміну сучасною літературою та періодичними виданнями з країнами Східної Азії. Східноазійське відділення Державної бібліотеки у Західному Берліні, спираючись на підтримку Німецького дослідницького фонду (DFG), працювало над створенням найбільшої у Європі колекції літератури Східної Азії. Таким чином фонди відділу у Західному Берліні отримали тисячі одиниць рукописів та друківаних видань з Китаю, Кореї, Японії, Монголії, Тибету та інших країн регіону. Фонд китаїстики здебільшого поповнювався з приватних колекцій. Після об’єднання Німеччини, у 1992 році відбулося інституційне об’єднання двох відділів. З тих пір територіально колекція знаходиться у будівлі на Потсдамер штрассе, у колишньому Західному Берліні.

Про розміри та наповнення колекції ми можемо судити з каталогів, що склалися в різні часи. Найстаріший друкований каталог Андреаса Мюллера з’явився у 1863 році, і в ньому містився дуже фрагментарний опис частини китайських рукописів та книжок з колекції. Крім того, у каталозі була відсутня оригінальна графіка – всі назви та імена авторів вказувалися у транслітерації латинкою, а не в ієрогліфіці.

На сьогоднішній день більша частина китайськомовних джерел Східноазійського відділу занесена до електронного каталогу ОА-ОРАС в оригінальній графіці, що разом із формою доступу до каталогу суттєво спрощує пошук найменувань та використання фондів бібліотеки загалом. Проте незначна частина надходжень до 1945 року та деякі книжки з приватних колекцій каталогізовані тільки в картковій формі, для них також неодноразово видавалися друковані каталоги. Поступово проводиться процес їх переведення у цифровий формат та занесення до загального електронного каталогу. Також триває ретроконверсія каталожних карток періоду з 1951 по 1986 рік. Картки більш нового формату із записами на піньїнь (такі картки використовувалися в бібліотеці починаючи від 1986-го року) вже повністю конвертовано та введено до електронного каталогу.

Для відділу Східної Азії впродовж його існування створювалося кілька окремих карткових каталогів, які наразі здебільшого ретроконвертовані у електронний каталог. Разом з тим старі карткові каталоги доступні й сьогодні, хоч і не поповнюються вже більше 10-ти років. Старий алфавітний каталог Східноазійського відділу за 1951 – 1986 рр. був сформований на основі системи транслітерації Вейда-Джайлза і видавався у кількох томах у друкованій формі. Також існують карткові каталоги (за автором та за назвою) Німецької державної бібліотеки Східного Берліну, в яких зафіксовані надходження, отримані починаючи від 1945 року.

На даний момент найбільш зручним та поширеним способом пошуку інформації у каталозі та замовлення літератури є використання електронного каталогу StaBiKat, доступного зокрема і у режимі онлайн.

Процес бібліографічного опису на етапі отримання нових надходжень також суттєво спрощено за допомогою імпортування бібліографічних записів із бібліотечних баз даних університетів та бібліотек КНР.

Завдяки активній співпраці з європейськими академічними фондами та німецькими дослідницькими сінологічними організаціями керівництву відділу вдалося створити онлайн-ресурс Cross-Asia, що дозволяє будь-якому зареєстрованому користувачу бібліотеки отримати доступ до матеріалів більш ніж ста різних сходознавчих та загальнонаукових баз даних, серед яких зокрема є ProQuest, NCIKU, Siku Quanshu, Chinamaxx, China Ancient Books та багато інших. Тільки China Academic Journals нараховує більше 30-ти мільйонів наукових статей. Крім академічних джерел, доступні також періодичні видання, скановані рукописи, картини, словники та енциклопедії. Географія баз даних та матеріалів, що є доступними за їх посередництвом, охоплює не тільки Далекий Схід, але й частково Південно-Східну Азію.

Проект Cross-Asia створювався впродовж п'яти років (з 2005 до 2010) і перш за все був орієнтований на дослідників-сходознавців та студентів німецьких університетів. На момент відкриття проекту для загального користування через Cross-Asia було доступно близько 70-ти баз даних і зараз це число вже складає 113. Крім того, доступ до ресурсів Cross-Asia користувач може отримати перебуваючи в будь-якому куточку світу, для цього достатньо мати діючий абонемент Берлінської державної бібліотеки. На даний момент це єдиний проект у Європі подібного масштабу у галузі сінологічних та сходознавчих досліджень.

Наразі продовжується наповнення фонду китаїстики відділу Східної Азії за підтримки Німецького дослідницького фонду. Зокрема за 2014 рік надійшло 1045 найменувань видань з КНР, Гонконгу, Тайваню та Макао, що, наприклад, вдвічі перевищує кількість надходжень з японістики. В цілому щороку відділ отримує до 25 тисяч одиниць видань, що робить його одним з найбільших та найсучасніших у всій Європі.

Вагомою перевагою діяльності відділу Східної Азії є мета створення сучасної та відкритої сходознавчої бібліотеки, що включає в себе не тільки історичні джерела та літературу східними мовами, але й актуальні наукові, художні та публіцистичні видання європейськими мовами. До фондів відділу приймається наукова література суспільного спрямування, а надходження з медичної, технічної, економічної та інших тематик зберігаються у загальному бібліотечному фонді.

В цілому, зібрані у фондах відділу матеріали є надзвичайно цінним джерелом як для досліджень історії Китаю та його відносин із Європою, так і для науковців-китаїстів, що досліджують сучасний Китай у всіх його аспектах. Нинішній відділ Східної Азії успішно продовжує діяльність китаєзнавчих бібліотек та колекцій Німеччини, розробляючи інноваційні бібліотечні проекти та зберігаючи спадщину попередніх зібрань.

ЛІТЕРАТУРА

Auster G. Die Orientalische Abteilung // **Deutsche Staatsbibliothek, 1661 – 1961, 1962.**

Kaun M. Die Ostasiensammlung der Staatsbibliothek zu Berlin // **Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 2007, №54.**

Kraft E. The Japanese Collection in the 'Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz' in Berlin // **Japan Forum, 1991, Vol. 3, №2.**

Seuberlich W. Die Ostasienabteilung der Staatsbibliothek // **Jahrbuch Preussischer Kulturbesitz, 1971.**

王丁。中国情调的德国君主版画肖像 东方早报上海书评。